

T-10 LA CIUTAT: ESTRUCTURA I MORFOLOGIA

No existeix una definició estandarditzada de ciutat. Cada país fa servir criteris diferents.

- **Criteri quantitatiu:** Espanya considera ciutat a partir de 10.000
- **Concentració de l'hàbitat:** aquest criteri es complementa amb els de densitat i continuïtat, és a dir un espai on es concentren molts habitants amb una densitat alta.
- **Activitat econòmica:** les zones rurals es concentren activitats relacionades amb el sector primari (agricultura, ramaderia) mentre que en els espais urbans tenim una gran varietat d'activitats.

La **ciutat** és un espai complex modelat per diversos agents i forces socials, cada un dels quals manté els seus interessos i objectius, que a vegades resulten contraposats entre ells.

- Els **propietaris**: són els posseïdors del sòl urbà.

ESPECULACIÓ → Persones o empreses que miren per fer el millor negoci possible per mitjà de la compravenda de terrenys i edificis. El seu negoci és la inversió en terrenys on hi ha "renda diferencial" (terrenys amb bona ubicació) especulen i edifiquen (habitatges, despatxos, naus industrials...).

Alguns promotors acostumen a pressionar als ajuntaments per tal d'aconseguir la **requalificació dels terrenys dins del pla urbanístic municipal**.

→ **Cambiar la destinació de l'ús del terreny.(canviar la categoria del sòl)** Ex: sòl no urbanitzable

→ sòl urbanitzable

La classificació dels usos del sòl: l'urbanisme té com a objectiu planificar, oferir serveis i normativitzar.

- **Sòl urbà:** sòl amb carrers traçats i subministrament d'aigua, electricitat i clavegueram (urbanitzat).
- **Sòl urbanitzable:** sòl amb previsió de ser urbanitzat.
- **Sòl no urbanitzable:** sòl amb previsió de no ser urbanitzat (zones protegides, d'alt risc natural...).
- **Sistemes general:** espai reservat per a la xarxa viària, parcs i jardins, equipaments, infraestructures de propietat pública....

ELS AGENTS PRODUCTORS DE CIUTAT

- Els **empresaris**: són els propietaris dels negocis industrials i de serveis.
 - Volen "col·locar" el seu negoci en el millor lloc possible (ben comunicat, baix preu del local...).
 - Generen llocs de treball estables (botigues, grans superfícies comercials...).
- Els **poders públics**: l'administració pública, els ajuntaments, les diputacions i els governs autonòmics.
 1. Representen els interessos de tots (fan d'àrbitres entre interessos).
 2. Legislen i planifiquen:
 - a) Defineixen els usos del sòl urbà i per on ha de créixer la ciutat.
 - b) Construeixen infraestructures i equipaments.

c) Garanteixen els serveis: neteja, escoles, seguretat....

- El **moviment social i ciutadà**: representen la majoria de la població i s'organitzen en AAVV i moviments reivindicatius.
- Són un agent essencial en la producció de la ciutat.
- Reclamen la garantia de les necessitats bàsiques i lluiten pel benestar global (habitatge, seguretat, serveis, salut pública...).
- La capacitat de pressió que poden exercir individualment és molt limitada, col·lectivament dependrà del barri on visquin, del seu coneixement de l'administració pública i de la classe social a què pertanyin.

ESPECULACIÓ

La ciutat com a mercaderia: El sòl urbà té un valor d'ús i un valor de canvi.(SUBJECTA A L'OFERTA I LA DEMANDA) es converteix en una mercaderia intercambiable

- Els **Plans territorials**: que afecten les comarques, les regions o els països sencers i **marquen les grans línies de desenvolupament i transformació del territori**
- Els **Plans urbanístics** són **documents tècnics** (Espanya) amb una dimensió política i legal, a partir dels quals es **classifica i valora econòmicament el sòl**. Aquestes propostes permeten regular el creixement i l'evolució de la ciutat (definició de llocs, pautes, ritmes d'expansió, renovació de barris, resolució de problemes).

LA MORFOLOGIA URBANA: EL PLA DE LA CIUTAT

Per estudiar-la considerem:

- **Els elements (edificis)**
- **La disposició dels elements (xarxa de carrers)**
- **Els usos del sòl (utilització de l'espai urbà).**

PLÀNOLS URBANS

Ens indiquen la disposició dels carrers, ordenada o desordenada.

PLA IRREGULAR → sol correspondre a la part antiga de les ciutats (origen medieval).

Concepte: creixement a l'interior de les muralles **carrers estrets i irregulars**.

- **Absència de planificació** era el resultat d'una ocupació funcional del terreny resseguint els accidents físics com turons i rius.

Exemples: Tarragona

PLA ORTOGONAL → també anomenat "reticular" o "en quadrícula",
exemples actuals.

Concepte: **illes quadrangulars**, carrers amples, airejats, on hi vivia la classe mitjana i burgesa.

Model: la Grècia i Roma clàssiques

Origen: construccions extramurs, en un context de creixement urbà i de Revolució Industrial.

Exemple de Barcelona, construït i dissenyat per Ildefons Cerdà el

1863.

PLA RADIOCÈNTRIC → implica centralitat, a partir d'algun edifici o monument important (catedral, castell, arc de triomf...)

Concepte: visió centralitzada de la ciutat ("tots els camins duen al centre").

Característiques: vies concèntriques i radials.

(connexió dels diferents barris urbans sense haver de passar pel centre)

Exemples: París

CIUTAT JARDÍ model alternatiu a la ciutat britànica

Concepte: carrers amb habitatges unifamiliars amb pati i jardí.

CIUTAT FUNCIONALISTA el que importa industrial és la utilitat, no l'estètica

Concepte: alts blocs de pisos

A Espanya, aquesta idea quedà "pervertida" pels blocs de pisos de baix cost (anys 1960-80) PRAT

Què és la gentrificació?

És un procés de **transformació urbana en què la població original** d'un sector o barri són desplaçats progressivament **per una altra d'un nivell adquisitiu més alt**, conseqüència de programes de requalificació d'un conjunt d'espais urbans.

Aquesta població original es dirigeix cap altres zones residencials perquè no poden pagar els elevats lloguers i sovint es veuen sotmesos a mobbing immobiliari o actes de pressió per tal que abandonin la zona.

T-11 LES XARXES URBANES I PROBLEMÀTICA DE LA CIUTAT

El **fenomen urbà** ha **transformat** totalment el **territori** i la **societat**.

La població humana no ha parat de créixer. Concentració de població en les àrees metropolitanes.

La **globalització**, la **reestructuració econòmica** i el sorgiment d'una **societat en xarxa** són processos que estan transformant la morfologia de moltes ciutats, provocant notables **impactes ambientals** i **alts índexs de pobresa**.

1. L'EVOLUCIÓ DE LA CIUTAT A ESPAÑA

La ciutat industrial del s. XX

Gran transformació urbanística (s. XIX) vinculada a la **Revolució Industrial**, marca l'inici d'un procés de creixement imparable

La producció industrial requereix molta mà d'obra > èxode rural > procés d'urbanització.

A Espanya es **centralitzara Bilbao** (indústria siderúrgica) i a **Barcelona** (indústria tèxtil), provocant una **urbanització vertiginosa**.

Ràpid i continuat procés d'expansió → **augment en la demanda d'espai** (sòl urbanitzable) construir zones productives, residencials, infraestructures i serveis per mitjà dels **eixamples**

- **No** donarà resposta a la **demanda** d'habitatges de la **classe treballadora**
- **Segregació social** (ciutat dual): el proletariat obrer i la burgesia industrial, diferenciades socialment i aïllades espacialment.

Les ciutats van continuar expandint-se a causa de la **immigració** (èxode camp-ciutat) i l'**increment de la natalitat**

Creixement descontrolat

L'**èxode rural** va provocar:

- **Desequilibris territorials** entre el camp i la ciutat.
- Creixement espectacular a la **perifèria** de les grans ciutats: aparició de barris amb blocs d'habitatges, i barraques.
- **Creixement caòtic, sense planificació ni previsió.**

De la ciutat a l'Àrea Metropolitana

- El creixement de les grans ciutats va provocar el contacte amb les del voltant.
- L'èxode rural també es va assentar en **municipis propers a les grans ciutats**.
- Aparició del concepte de **conurbació** o **àrea metropolitana**.

2. LES XARXES I ELS SISTEMES DE CIUTATS:

CATALUNYA

Presenta una xarxa urbana dominada per BCN i la seva àrea metropolitana

Experimenta un procés d'acceleració d'extensió de la xarxa urbana

Té poca població rural perquè la majoria dels ciutadans es concentren en municipis amb més de 2.000 hab., considerats població urbana.

PER QUÈ VA PERDRE PLACIÓ BCN?

1. Alt preu del sòl. ↑ **el preu de l'habitatge** → **expulsió de joves i rendes** ↓.
2. Nou model de vida. **urbanitzacions de cases unifamiliars**.
3. Millora de les comunicacions. ↑ **nivell motorització**.

PERQUÈ ES RECUPERA LA POBLACIÓ DE BCN?

1. Nous valors urbanístics.
2. Arribada massiva d'immigrants.

Les ciutats de Catalunya tenen dinamisme → genera problemes.

Amb la sortida de la crisi econòmica es va intentar controlar el creixement ràpid i caòtic.

El boom de la construcció va presentar importants deficiències.

Tendència actual remodelació interna de les ciutats.

La Generalitat va crear un pla per rehabilitar barris degradats.

Cal ↓ consum del sòl, protegir patrimoni urbanístic, millorar transport, connexió amb altres territoris...

Evitar segregació social en barris → millorar política d'habitatge.

ACTUAL XARXA URBANA DE CATALUNYA. NIVELLS:

1. Regió metropolitana de BCN:

+ 60% població catalana.

Centralitat administrativa, econòmica i de serveis.

□ Centralitat → sobrepassa els límits de la ciutat i l'àrea metropolitana → exerceix influència sobre; **Barcelonès**, Mataró, Sabadell, Terrassa, etc.

Regió urbana es divideix en **2 corones**:

- **primera**: formada per l'àrea metropolitana i els municipis més propers (Badalona, Hospitalet, etc.).
- **segona**: formada per tot el que envolta la primera corona; capitals de comarca i ciutats molt industrialitzades (Mataró, Granollers, Terrassa, etc.).

2. Ciutats supracomarçals

Forta influència econòmica i social sobre els respectius territoris (Reus-Tarragona, Tortosa, Lleida, Girona, Manresa, Vic).

3. Centres comarcals

Capitalitat sobre les seves respectives comarques com a facilitadora de serveis (Figueres, Olot, Igualada, Puigcerdà, Vilafranca, etc.)

Mantenen una forta relació comarcal amb els seus centres supracomarçals de referència.

4. Centres subcomarcals

La Seu d'Urgell, Berga, Roses, Palamós, Amposta, Cambrils...

Realitzen funcions de centralitat sobre poblacions properes.

Ciutats connectades de forma complementària en una xarxa informal de relacions.

Segona classificació de la jerarquia urbana de Catalunya

1. Àrea metropolitana de BCN

Formada per la capital de BCN i algunes ciutats de Catalunya (Badalona, Terrassa, Sabadell, Hospitalet, etc.). Concentra la major part de la població i la majoria de l'activitat econòmica.

2. Àrea urbana de Tarragona-Reus

Concentració important a la costa hi ha ↑ població i activitat econòmica. Tarragona i Reus principals centres, Valls, Cambrils, etc.

Principals activitats econòmiques; port i turisme.

3. L'àrea de Girona

Gironès, Selva, Alt Empordà, Baix Empordà, Pla de l'Estany i Garrotxa.
Girona exerceix de centre de serveis.
Figueres i Olot → nuclis industrials i centres comarcals de tipus turístic.

4. Àrea de Lleida

Segrià, Pla d'Urgell, Noguera i Urgell
Lleida → capital i centre de serveis amb ciutats petites a la vora.
Activitat econòmica central → Importància de la indústria agroalimentària

5. La Catalunya central.

Comarques d'Osona, Bages, Berguedà i Anoia
ciutats mitjanes o petites amb antic desenvolupament industrial.
Manresa, Vic, Berga, Igualada → centres de serveis comarcals

DIFERENTS TIPUS DE CIUTATS I AGRUPACIONS URBANES

1. **Àrea urbana:** nucli urbà envoltat per terres de conreu amb poca influència territorial.
2. **Ciutat central:** nucli urbà amb gran influència en l'entorn.
3. **Àrea metropolitana:** espai molt urbanitzat per un nucli principal i una successió d'altres municipis (ciutats petites i mitjanes)
4. **Conurbació:** continu urbà resultat del creixement simultani i influït de dues o + ciutats pròximes, arriba a desaparèixer l'espai intersticial. Ciutats independents.
5. **Megalòpoli:** +10 milions hab.
6. **Metaciutat:** +20 milions hab.

3. LES TRANSFORMACIONS DE LA MORFOLOGIA DE LES CIUTATS ESPANYOLES

CIUTAT I POLARITZACIÓ SOCIAL

- Polarització a escala mundial: ciutats pròsperes vs ciutats pobres.
- Polarització dins d'una mateixa ciutat (ciutat dual): barris rics i pobres.

Marginació urbana —

Caracteritzat per un procés de segregació i "guetització" en funció de la classe social, ètnia i la procedència.

Àrees de sobrecentralitat

- Zones amb múltiples funcions (urbanització de grans empreses, institucions públiques...)
- S'associa als centres històrics i no històrics de les grans ciutats metropolitanes.

Comunitats tancades

- Zones residencials Exclusives (murs, seguretat privada)
- Situades en les perifèries de les grans ciutats. (Pedralbes — BCN)

Ennobliment o "gentrificació"

- Habiten persones d'alt nivell adquisitiu
- Lloc a barris antics rehabilitats
- Implica augment del valor dels habitatges i genera situacions de mobbing immobiliari. (Malasaña — MADRID)

Periferies degradades

- Fruit de la segregació social de la ciutat
- Situades a l'extraradi de les ciutats.
- Cases d'autoconstrucció o blocs racionalistes
- Associats a la guetització

Ciutat difusa o dispersa: deriva dels darrers canvis en la morfologia urbana > dispersió de la població del centre cap a la perifèria — dualitat entre dispers / concentrat i urbà / rural.

Nou espai a mig camí rural i urbà (rururbà) — modificació del model de ciutat compacta que ha donat pas a les ciutats difuses.

- Creixement en horitzontal.
- Caracteritzat per la separació geogràfica en zones especialitzades i de diferenciació social (barris, àrees comercials, etc.)
- Disminueix sociabilitat i contacte humà.

4. IMPACTE HUMÀ I CIUTAT SOSTENIBLE

L'extensió del paisatge urbà en el món

S.XIX — creixement urbà (+ vida urbana, augment taxa d'urbanització)

Canvis socioeconòmics — increment indústria i serveis, disminueix agricultura

S.XXI — BOOM URBÀ (món + urbà general, destaca gran creixement 3r món [augment població i èxode rural])

ONU calcula 2030 gran creixement poblacional, 90% viurà ciutats. Destacarà Àsia i Àfrica .

Actualment 53% població viu en ciutats.

Europa primer contingent urbanització massiva. Actualment xarxa ciutats densa (rururbanització i suburbanització estacional [boom 2nes residències])

Dorsal europea — + Densitat de població i + ciutats (nord Itàlia, nord França, Alemanya)

Arc mediterrani — 2na zona (València a Venècia)

Problemes urbans

Les ciutats actualment ocupen 2% superfície terrestre i consumeixen 75% recursos.

Futur— incrementarà població urbana i el consum de recursos.

Algunes zones el creixement serà descontrolat — agreujarà els problemes per al medi i la salut humana.

Caldria millorar gestió d'aigua, residus, transport i planificació urbanística = **CREAR CIUTAT SOSTENIBLE**

IMPACTES AMBIENTALS DE LA CIUTAT

- **Model urbà dispers:** constant. **Inconvenients:** consumeixen molt sòl, augment de la mobilitat individual, consum energètic extraordinàriament alt.
- **Contaminació atmosfèrica:** l'emissió de diòxid de carboni (cotxes i indústries). agreuja les condicions atmosfèriques, no permeten la seva dispersió.
- **Illa de calor:** Les **raons:** morfologia urbana (l'edificació, densitat d'edificis, densitat de població, l'asfalt absorbeix la radiació solar i alliberen en forma de calor, etc.). El **consum d'energia** i

transmissió de calor a l'aire que produeixen els vehicles, les calefaccions domèstiques els aparells d'aire condicionat, les activitats industrials, etc. Es crea un **efecte hivernacle urbà** — afecta el clima global.

- **Residus urbans:** resultat del model de vida **consumista**. **Tres R:** *reduir, reutilitzar i reciclar*. Reduir volum de residus (**modificar processos industrials, aplicar tecnologies netes, fabricar productes reciclables, reduir embalatges, canviar els hàbits dels consumidors**). Reciclar i reutilitzar (**plantes de tractament**).

Sostenibilitat urbana:

- Reducció de deixalles.
- Potenciació transport públic (**reduir emissions CO2 i consum d'energia**).
- Utilitzar energies renovables .
- Creació d'espais verds.
- Conservació espais agrícoles.

AEMA — avisa dels problemes mediambientals que afecten la qualitat de vida (expansió urbana descontrolada — ocorre quan la taxa d'ocupació del sòl urbà > taxa de creixement demogràfic).

Solucions mediambientals per a les noves ciutats sostenibles:

Carta de Leipzig (2007): **propostes de la UE** sobre ciutats sostenibles **d'implicar a totes les administracions** (locals, autonòmiques, estatals i europea).

Els seus objectius són:

- **Prosperitat econòmica:** control del subministrament de sòl, creació d'espais públics d'alta qualitat i modernització de les xarxes d'infraestructures (transport).
- **Equilibri social:** atenció als barris més degradats, aplicant mesures d'incentivació del mercat laboral local i en millors oportunitats educatives.
- **Desenvolupament cultural:** protegint el desenvolupament i mantenint la coherència de les funcions urbanes (residencial, industrial, cultural i lúdica).

T-12 EUROPA

Espanya en el context europeu:

- 2n lloc de la Unió en superfície: 505.000 km².
- És el cinquè país més poblat: 44.000.000 d'habitants.
- En quant **densitat** se situa en una posició intermitja; 92 habitants per km², però té molta **diversitat interior** (Madrid 785 hab/km², Castella la Manxa 26 hab/km²).
 - ★ La UE té en compte dita diversitat a l'hora d'aplicar els fons d'ajuda, de manera que tothom tingui els mateixos serveis d'infraestructures i equipaments.
- Taxa de creixement vegetatiu: (3'4‰; relativament alta)
- Taxa de natalitat(12'2 ‰ ; considerable, però per sota de la UE.)
- Taxa de mortalitat (8'8‰ ; baixa) .

Economia i societat:

- Espanya està en el grup capdavanter dels països de la UE degut al seu volum de producció.
- Es troba per sota dels països més avançats en salaris (mínim 950€), (pensions 835€ de mitja)
- L'índex d'atur és molt alt, per sobre del 25% de la població activa. La mitjana europea és del 9-10 %.
- Des de la seva integració, la participació d'Espanya en el PIB ha augmentat.
- El comerç exterior espanyol es realitza majoritàriament amb la UE, ja que significa el 60%, per sota de la mitjana europea (63%)

DEFINICIONES

Comunitat Europea del Carbó i l'Acer → Comunitat Europea del Carbó i l'Acer va ser una l'organització econòmica internacional, la primera de caràcter supranacional, i que es considerada com l'origen de la actual UE

Eurozona → Denominada oficialment com Zona Euro és el conjunt dels estats membres de la Unió Europea que han adoptat com a moneda oficial, creant així una unió monetaria , el euro

a) Anomeneu i marqueu els països fundadors de la Comunitat Econòmica Europea.

Els països fundadors de la unió europea van ser Alemanya, Itàlia, França, Països Baixos, Bèlgica i Luxemburg

b) Quins són els tres darrers països que s'ha incorporat a la Unió Europea?

Bulgària Romania i Croàcia

- Quins són els tres requisits, anomenats *criteris de Copenhaguen*, que ha de complir un estat per a poder ingressar a la UE? Els criteris de Copenhaguen són les regles que defineixen si un país és elegible per esdevenir membre de la Unió Europea (UE)
 - l'existència d'institucions estables que garanteixin la democràcia, l'Estat de dret, el respecte dels drets humans i el respecte i la protecció de les minories;
 - l'existència d'una economia de mercat en funcionament i la capacitat de fer front a la pressió competitiva i les forces de mercat dins de la UE;
 - la capacitat per assumir les obligacions que es deriven de l'adhesió, inclosa la capacitat per posar en pràctica de manera eficaç les normes, estàndards i polítiques que formen el patrimoni comunitari, i acceptar els objectius de la unió política, econòmica i monetària.